

Strategi för livsmedelssäkerhet: Varför behöver Sverige en sådan?

A strategy for food security: Why does Sweden need this?

Sofie Fajermo

Strategi för livsmedelssäkerhet: Varför behöver Sverige en sådan?

A strategy for food security: Why does Sweden need this?

Sofie Faijermo

Handledare: Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Examinator: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2017

Omslagsbild: Foto: Sofie Faijermo

Upphovsrätt: Samtliga bilder i arbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Livsmedelssäkerhet, risk, sårbarhet

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Sverige har sedan ett par decennier tillbaka nedmonterat beredskapslagren av livsmedel, och allt större andel av livsmedlen importeras. På sistone har dock myndigheterna visat ett ökat intresse för livsmedelssäkerheten.

Intresset för frågan om livsmedelsäkerhet, som länge har varit lågt, har väckts i Sverige. Syftet i den här studien är att försöka förstå hur hot och risker beskrivs av olika aktörer och hur det påverkar synen på livsmedelssäkerhet. Uppsatsens syfte mynnar ut i två forskningsfrågor: *Vilka argument för utvalda myndigheter och organisationer fram varför Sverige borde förbättra livsmedelssäkerheten? Och, I vilken utsträckning kan trendbrottet förstås utifrån teorin om risksamhället?*

Utvalda myndigheter och organisationer är: Regeringen, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Totalförsvarets forskningsinstitut och Civilförsvarsförbundet. För att försöka besvara frågorna har en innehållsanalys gjorts på officiella rapporter och publikationer från dessa institutioner. De argument som har visat sig framträdande berör det säkerhetspolitiska läget, klimatet och sårbarheten i samhället. Sedan har analysen jämförts och diskuterats med Ulrich Becks teori om *risksamhället*. Generellt diskuterar Beck hur samhället förhåller sig till risker. Studien diskuterar om myndigheters ökade intresse för livsmedelsäkerhet kan relateras till erfarenheter av och kunskap om risker. Studien visar att de här begreppen uttrycks genomgående i uttalandena från myndigheter och organisationer.

Nyckelord: Livsmedelssäkerhet, risk, sårbarhet

Abstract

Sweden has for a couple of decades dismantled the contingency stocks of food, and an increasing proportion of the food is imported. However, lately, the authorities have shown increased interest in food security. Interest in the issue of food security, which has long been low, has been raised in Sweden. In this thesis I am interested in investigating why. This thesis emerges in two research questions: *Which arguments do selected organizations and authorities bring forward regarding why Sweden should improve food security?* And, *To what extent can this trend break be understood based on the theory of risk society?*

Selected organization and authorities are: Government, The Swedish Civil Contingencies Agency (MSB), The Swedish Defense Research Agency (FOI) and The Swedish Civil Defense Association. In order to try to answer the questions, a content- analysis has been made on official reports and publications from these institutions. The arguments that have been shown are; the security policy situation, the climate and the vulnerability of society. Then the analysis has been compared and discussed in relation to Ulrich Beck's theory of risk society. Generally, Beck discusses how society relates to risks. The study discusses if the authorities increased interest in food security is related to experiences and knowledge of risks. The survey shows that these terms are expressed throughout the statements of government and organizations.

Keywords: Food security, risk, vulnerability

Innehåll

1. Inledning	6
Syfte och frågeställning	7
Tidigare forskning	7
2. Metod	8
Uppsatsens metod	8
Myndigheter och organisationer	9
Material	10
Metoddiskussion	12
3. Teori	13
Ökad organisering av risker	13
Ökad kunskap om risker	13
Erfarenhet	14
4. Bakgrund – Sveriges livsmedelsäkerhet	15
Nedmontering av beredskap	15
Nutid	15
Trendbrott	16
5. Argument för höjd livsmedelssäkerhet	17
Säkerhetspolitiska läget	17
Klimat	17
Sårbarheten	20
6. Analys utifrån risksamhället	23
Ökad organisering för risker	23
Kunskap	23
Erfarenhet	24
7. Slutord	25
8. Källor och litteratur	26

1. Inledning

I tio mil bar jag på det. Under den militära övningen hade vi blivit tilldelade mat som skulle räcka under hela veckan. Maten som delas ut är sådan med lång hållbarhet och har därför ofta en annorlunda smak. Det vakuumpförpackade brödet, som jag tidigare hade försökt förtära ett flertal gånger, hade gett mig kväljningar och fick mig att fundera på att ge bort det. Men jag bestämde mig för att behålla det ifall det skulle behövas längre fram. På den sista milen av tio mil grep hungern mig och jag insåg att jag fick tvinga mig att äta brödet för att kunna ta mig i mål. Till min förvåning tyckte jag att det var gott och kunde äta det utan problem. Händelsen fick mig att få upp ögonen för betydelsen av livsmedel för människans överlevnad.

Ovanstående, parallellt med mitt intresse för sårbarheten i samhället och livsmedelproduktionen vid en störning, är faktorerna som bidrar till mitt intresse för betydelsen av livsmedel vid en kris. Aktuella frågor om konsekvenser av klimatförändringarna, hållbart samhälle och förändring av det säkerhetspolitiska läget, gör inte mitt intresse för livsmedelsäkerhet mindre.

Sverige har sedan länge nedmonterat den livsmedelsberedskap som vi hade och intresset för att satsa på svenskt jordbruk har varit lågt. Sverige har Europas svagaste livsmedelsberedskap. (Isaksson, 2012) I Sverige ser vi nu ett trendbrott. Intresset för svensk livsmedelsproduktion och intresset av att bättra vår beredskap har ökat. Ett tecken är regeringens beslut om att förbättra Sveriges civilförsvaret, som inkluderar livsmedelssäkerhet. (Eriksson, 2016) Ett annat är regeringens nyligen framtagna livsmedelsstrategi där en mindre sårbar livsmedelsproduktion är ett mål. (Gäre, 2015 s 61). Utifrån ovanstående väcks frågorna; *Vilka argument för utvalda myndigheter och organisationer fram varför Sverige borde förbättra livsmedelsäkerheten? Och, I vilken utsträckning kan trendbrottet förstås utifrån teorin om risksamhället?*

Karlsson (2014) menar att vi inte vet exakt hur framtiden kommer att utvecklas och att samhället borde fokusera på att bevara det vi vet att samhället kommer att behöva i framtiden. Vi vet till exempel att vi behöver rent vatten, att skogen binder kol och att om en art dör ut så existerar den inte mer. (Karlsson, 2014) Oavsett hur omvärlden eller klimatet bestämmer sig för att göra med världen så är vi alldeles säkra på en sak: att mat behöver vi för överlevnad, oavsett kris.

Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur hot och risker beskrivs av olika aktörer och hur det påverkar synen på livsmedelssäkerhet. Två forskningsfrågor har utformats för att uppnå syftet:

Vilka argument för utvalda myndigheter och organisationer fram varför Sverige borde förbättra livsmedels säkerheten?

I vilken utsträckning kan trendbrottet förstås utifrån teorin om risksamhället?

Tidigare forskning

Studien har utgått från tidigare forskning. Som Eriksson med flera (2016) nämner finns det inte allt för mycket forskning kring ämnet om Sveriges livsmedelssäkerhet (Eriksson, Sollén, & Heed, 2016), vilket gör ämnet intressant. Tidigare forskning är dels Erikssons pågående projekt mellan åren 2015 - 2018: *Kan vi producera mat när det blir kris?* Där belyser hon sårbarheten hos lantbrukarna. Projektet har även fått en annan inriktning som dels fokuserar på myndigheternas arbete men också på konkreta lösningar. Hur bygger man, i praktiken, en matproduktion som är mindre sårbar?

Dels finns Solléns (2016) projekt om jordbruk i kris, med fokus på relationen mellan lantbrukare och staten. Sollén (2016) belyser lantbrukares politiska förtroende och samhällskontraktet kring livsmedelsberedskap i Sverige. Dels har Totalförsvarets forskningsinstitut gjort ett projekt där de studerar andra länders upprustning av krisberedskap. Alltså finns det dels undersökningar på andra länders argument till förbättring av krisberedskap och dels lantbrukares sårbarhet och inställning till livsmedelssäkerheten. Det saknas dock studier på vilka faktorer som kan ligga bakom Sveriges ändrade inställning till risker och hot, och hur Sveriges myndigheter och organisationer förhåller sig till livsmedels säkerhet. Det gör det intressant att titta närmre på Sveriges argument för den ändrade inställning till krisberedskap och livsmedelssäkerhet. Och hur väl Becks teori om relationen mellan samhället och risker passar in i Sveriges trendbrott i risktänkande.

2. Metod

Uppsatsens metod

För att försöka besvara delfråga 1 behövs en metod för studiet av myndigheter och organisationer. I den här uppsatsen använder jag mig av metoden innehållsanalys. Dels med anledningen av tidsbegränsningen, och dels för att det finns en hel del officiella dokument från myndigheterna som kan användas för att förstå deras officiella position om livsmedels säkerhet.

För att besvara forskningsfrågan har jag läst dokument och uttalanden från de olika myndigheterna. För att kunna utvärdera materialet har jag använt mig av en innehållsanalys. Innehållsanalysen, menar Bergström & Boreús (2012), är en bra metod att använda när det är texter som ska granskas. Vidare menar de att innehållsanalysen är bra att använda för att undersöka en förändring i inställning till något, och på så vis få en överblick över uttryckta idéer som ämnet gäller. Detta passar bra till den här uppsatsen eftersom det är en förändring i åsikten kring livsmedelssäkerheten som undersöks. Med innehållsanalysen skapas en struktur och det gör det lättare att kategorisera den fakta som granskas. (Bergström & Boreús, 2012, ss 50 – 53) På så vis passar den här metoden bra till den här uppsatsen eftersom jag letar efter ett mönster i myndigheternas och organisationernas argument, det vill säga de argument som används mest.

Genom att använda mig av innehållsanalys har jag strävat att få fram en tydlig bild av materialet, det vill säga de argument som myndigheterna och organisationerna för fram. Alltså har fokus legat i att försöka att ta ut det viktigaste i rapporterna. Först letade jag efter de argument som förs fram i rapporterna och lägger dem sedan i olika kategorier för att få en överblick och tydlighet. Kategorierna som innehållsanalysen använde i granskningen, det vill säga de som nämndes mest i rapporterna, blev det säkerhetspolitiska läget, klimatet/miljön och sårbarhet.

Bryman (2011) menar att i en innehållsanalys är det viktigt att tänka på att vara objektiv, det vill säga att vara neutral till texten. Troligtvis är det svårt att helt stänga av sin egen inställning till ämnet, framförallt när det är ett ämne som intresserar en själv. Jag har under processens gång försökt vara medveten om det och försökt att inte låta analysen påverkas av mina egna åsikter. Bryman (2011) menar att för att få ett objektivt material krävs det att man är medveten om författarens tanke med texten, vidare menar han att alla texter är färgade utifrån sin författare. I granskningen har jag med anledning av ovanstående varit medveten om eventuella intressen som finns hos organisationen och myndigheterna.

Argument, likheter och skillnader i materialet har sedan diskuterats med hjälp av Becks teori om Risksamhället. Det handlar främst om hur samhället organiserar sig mer förebyggande inför risker, och vilka orsaker som kan ligga bakom viljan att agera mer riskförebyggande, utifrån hur det uttrycks i rapporterna.

Myndigheter och organisationer

I urvalet av myndigheter och organisationer är huvudargumenten dels att de ska vara välkända för att få en god trovärdighet till materialet, och att de ska ha god kunskap och material kring ämnet.

I urvalet av material har jag avgränsat mig till ett fåtal myndigheter och en organisation. Bland annat med anledningen av uppsatsens begränsade omfattning, men också för att jag vill sträva efter att få en något mer grundlig insyn i ett färre antal myndigheter än att få en överskådlig bild över ett flertal. Som Teorell och Svensson (2007) nämner så är användning av ett flertal informanter bra för generaliserbarheten och bidrar till att få flera synvinklar på ämnet. Av den anledningen har strävan varit att ha fler än en myndighet att granska. (Teorell & Svensson, 2007 s 152)

Argument för valet av myndigheter och organisationer är att Regeringen representerar det politiska styret och deras inställning på högsta nivå. FOI och MSB representerar en förlängning av regeringen samtidigt som de har goda kunskaper kring livsmedelsäkerhet, omvärld och risker, och därmed upplevs vara relevanta i den här studien. För att kunna belysa en infallsvinkel som är mindre styrd av staten och ge studien ännu en dimension har jag valt att ta med Civilförsvarsförbundet. Nedanför presenteras använda myndigheter och organisationer.

Regeringen styr Sverige och är drivande i arbetet med att förändra våra lagar, och påverkar på så vis utvecklingen i vårt samhälle. (Regeringskansliet, 2017)

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har på regeringens uppdrag fått till uppgift att utveckla och stödja samhällets förmåga att hantera olyckor och kriser. Arbetet sker tillsammans med kommuner, landsting, myndigheter och organisationer. Vid en större olycka eller kris ger MSB stöd till de som är ansvariga. De har även uppgifter inom det civila försvaret. (Gäre, 2015, s 40)

Totalförsvarets forsknings institut (FOI) ligger under Försvarsdepartementet och är ett ledande forskningsinstitut inom försvar och säkerhet. FOI har experter inom flertalet områden, till exempel säkerhetspolitiska studier inom

försvar och säkerhet, bedömning av olika typer av hot, system för ledning och hantering av kriser, IT-säkerhet och skydd mot och hantering av farliga ämnen. (FOI, 2017)

Civilförsvarsförbundet är en frivillig försvarsorganisation med siktet inställt på säkerhet, både till vardags och vid kriser i samhället. Arbetet består bland annat av att delta i debatten, utbilda och ge ut information till medborgarna. (Civilförsvarsförbundet, 2017)

Material

Nedan presenteras materialet, och jag förklarar varför jag har valt dessa texter och hur jag förhåller mig till dem. Det insamlade materialet består av offentliga rapporter från organisationer och myndigheters hemsidor. Civilförsvarets material kompletteras med en bok som är skriven av organisationen. Materialet har jämförts mellan flera rapporter och det har varit viktigt att läsa igenom så många rapporter som möjligt för att kunna påvisa god reliabilitet och validitet. Reliabiliteten visar pålitligheten i mätningen exempelvis att en likadan mätning uppnår samma resultat. Validiteten mäter hur väl det använda materialet är relevant i sammanhanget. I valet av material har jag utgått från de källkritiska reglerna; äkthet, närhet i tid och tendens. (Teorell & Svensson, 2007 ss 104 - 106)

Regeringen:

En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet – 2017

Styrkor med ovanstående rapport tänker jag mig är att den har stark äkthet eftersom den kommer från en högt statligt och kontrollerad myndighet. Det är också ett aktuellt dokument som är publicerad 2017. Tendensen är svårbedömd men det kan vara rimligt att tro att regeringen, med anledning av politiska intressen, skulle förstärka eller förminska vissa frågor.

MSB:

Underlag inför nästa försvarspolitiska inriktningsbeslut - 2017.

Försörjningssäkerhet i andra länder - 2016

Styrkor med materialet är att det upplevs äkta med anledning att rapporterna är hämtade direkt från myndighetens hemsida. Även närhetskriteriet anses vara väl uppfyllt med hänsyn till utgivningsåren på dokumenten. Tendensen skulle möjligtvis vara att myndigheten har huvudfokus på risker och möjligtvis har tendens att belysa fler risker än andra myndigheter.

FOI:

Krisberedskap för livsmedelsförsörjning i ett internationellt perspektiv – en förstudie - 2015

Livsmedelsförsörjning i ett krisperspektiv - 2011

Svensk krisberedskap och klimatförändringarnas indirekta effekter - 2011

Styrkor med materialet från FOI är att tre olika källor skapar ett brett underlag och bidrar till en mer heltäckande bild av deras argument. Även här bedöms dokumenten vara äkta eftersom de kommer direkt från myndighetens hemsida. Dock ges närhetskriteriet föremål för kritik eftersom två utav dem är sex år gamla, å andra sidan ses materialet ändå användbart för den här studien eftersom det som berörs i rapporterna från 2011 troligtvis inte har förändrats nämnvärt.

Civilförsvarsförbundet:

Det moderna samhällets sårbarheter – 2013

Krisberedskap ligger i tiden - 2017

Beredskap i kris - 2015

En styrka i ovanstående material är att det är aktuellt i närtiden. En svaghet riktas till boken med anledning att det upplevs vara svårt att kontrollera specifika fakta eftersom boken saknar ett strukturerat referenssystem. Innehållet i boken anses däremot vara relativt trovärdigt eftersom det baseras på intervjuer. I materialet kan tendensen anses finnas i form av organisationens eventuella egenintresse och kan ge bokens innehåll en viss vinkling. Däremot kan materialet anses användbart eftersom det är en mindre styrd aktör jämfört med MSB och FOI som är mer styrda av staten och regeringen.

Metoddiskussion

Studien bör generaliseras med försiktighet eftersom jag, på grund av tidsbegränsning, inte har haft möjlighet att undersöka allt material som finns om ämnet hos de olika myndigheterna. Den här uppsatsen levererar inga lösningar. Materialet är tänkt att ses som en källa till kunskap och inspiration till fortsatt arbete.

En annan anledning till att generaliserbarheten är begränsad, är dels eftersom jag har förhållit mig till ett fåtal myndigheter och organisationer, och dels avgränsat mig till textanalys. För att göra studien starkare hade jag kunnat komplettera med att intervjua personer inom myndigheterna. Ett annat alternativ för att göra studien tyngre skulle kunna vara att använda fler teorier att reflektera och jämföra med, exempelvis Mary Douglas teori. Teorin grundar sig i att det är samhällets kultur och normer som är avgörande i människors risktänkande. (Olofsson & Öhman, 2009 s 95)

3. Teori

Kapitlet avser att presentera de begrepp och perspektiv från Becks teori om risksamhället, som sedan används för att diskutera trendbrottet i synen på livsmedelsäkerhet. Argument till att Becks teori används i den här studien för att besvara forskningsfrågan är för att han är, enligt Olofsson & Öhman (2009), en av de mest kända teoretikerna inom debatten om risksamhället (Olofsson & Öhman, 2009 s 103). Vidare upplever jag att hans perspektiv på risker; globalisering, kunskap och erfarenhet är aktuella i dagens samhälle.

Ökad organisering för risk

Teorin om risksamhället handlar om att samhället mer och mer fokuserar på risker som gäller framtiden, exempelvis klimatfrågan. Beck (2000) menar att dagens risker är mer globala än vad de var förr, det vill säga en störning som sker någonstans på jorden även kan påverka det lokala på en annan del av jorden. Ett exempel som nämns är att om en konflikt utbryter i en världsdela störs exporten av varor till länder i en annan världsdela. Ett annat exempel är om en miljöolycka sker i ett land, exempelvis kärnkraftsutsläpp, kan det även påverka andra länder. (Beck, 2000 s 32)

Ökad kunskap om risker

I Becks (2000) teori om risksamhället belyser han samhällets ökade organisering för att hantera och förbereda för risker. Enligt Beck (2000) är en ökad kunskap om risker en orsak till utvecklingen, det vill säga att det finns en större medvetenhet om risker för samhället. Ett fysiskt exempel på det är att problem som för några årtionden sågs som otänkbara är idag högt uppe på politikernas arbetsbord, exempelvis miljöförstöring. Beck (2000) hävdar att många av dagens risker är osynliga, exempelvis gifter i luften och i livsmedel, och att dessa ses som risker först när det finns kunskap om dem. (Beck, 2000 s 33)

Att risker blir synliga först när det finns kunskap om dem gör att de som har kunskap om riskerna hamnar i maktpositioner, som i sin tur kan överdriva och likväl underdriva. Några som ofta besitter den sortens makt är experter och massmedia. Av den anledningen, menar Beck (2000), får massmedia och de som definierar riskerna samhällspolitiska nyckelpositioner. (Beck, 2000 s 33) Det är svårt att själv avgöra vad som i ens omgivning klassas som risker. För att undvika en risksituation är det därför en tillgång att det finns personer som har kunskap om dem och som kan informera om den är

verklig eller inte. Det i sin tur skapar ett beroende av andras kunskap. (Beck, 2000 s 27)

Erfarenhet

Beck (2000) menar att människan har tendens att inte reagera på en risk om den inte upplevs reell. Riskerna måste vara erkända av samhället för att det ska finnas motivation att agera riskförberedande. Enligt teorin vinner det synliga hotet över det osynliga hotet. Med synliga hot menar Beck (2000) framförallt personliga upplevelser, alltså att egna erfarenheter stärker intresset för att arbeta riskreducerande. Beck (2000) menar att ett exempel på ett hot som går över från osynlig till att visa sig alltmer synlig är att skador på miljön blir tydligare för ögon, öron och näsor. Ett exempel på ovanstående menar Beck (2000) är när sjöar och inlandhav, som man alltid har badat i, inte går att bada i på grund av de är täckta av skum. (Beck, 2000 s 75)

4. Bakgrund - Sveriges livsmedels säkerhet

Kapitlet syftar till att ge läsaren en djupare förståelse kring hur debatten om livsmedelsproduktionen har utvecklats. Tanken är att det ska bidra till att enklare kunna följa resonemanget framöver.

Nedmontering av beredskap

Sveriges beredskapslager av livsmedel var under andra världskriget och under kalla kriget, på 1950- och 1960-talet, relativt god och flera förråd fanns runt om i landet. För 20 – 30 år sedan var självförsörjningsgraden i Sverige cirka 80 - 100 procent, idag är den på cirka 50 procent. (Gäre, 2015 s 15) Det civila försvaret tillsammans med det militära försvaret är totalförsvaret. Det civila försvarets uppgift är att förbereda att nödvändiga samhällsfunktioner även fungerar vid en krissituation, och det inkluderar livsmedelsförsörjningen. (Hedström, 2017) Sveriges civila försvar, alltså även livsmedelslager har efter kalla kriget utvecklats kraftigt. Ett av argumenten för nedmonteringen var att det var ett förändrat säkerhetsläge. Den styrande regeringen ansåg att sannolikheten att Sverige skulle hamna i krig var långt ifrån verkligheten. Sverige levde efter filosofin; ”*att det aldrig mer kommer att bli krig*”. (Isaksson, 2012 s 184).

Ett annat argument för nedmontering av beredskapslagret, och därmed mindre fokusering på den svenska livsmedelsproduktionen, var inträdet i Europeiska Unionen 1995. Unionen skulle både verka fredsbevarande och hålla en gemensam jordbrukspolitik, det vill säga; ”Common Agricultural Policy (CAP)” där livsmedelsförsörjning var en av huvudfrågorna. Sverige förlitade sig på att vid en krissituation ska de europeiska medlemsländerna hjälpa varandra, inklusive livsmedelsförsörjningen. Gäre (2015) menar däremot att det inte finns några instrument, riktlinjer eller handlingsplaner när det gäller solidariskt livsmedelsbistånd mellan medlemsländerna. Det finns inte heller några visioner om sådana riktlinjer. (Gäre, 2015 s 14) FOI menar att EU är mycket händelsestyrt, det vill säga att det måste hända något konkret först innan länderna går samman och diskuterar djupare i saken (Georg et.al, 2015).

Nutid

Idag har varken Sverige eller EU något beredskapslager av livsmedel och förstärkningsresurser. Sverige har även ett mycket begränsat civilt försvar. (Gäre, 2015 s 63) Sverige har idag Europas svagaste självförsörjningsgrad. I dagsläget finns det inte någon myndighet med ett utpekat ansvar för livsmedelsförsörjningen. (Lindgren, 2011) Sveriges jordbruksmark och produktion av livsmedel har minskat, främst animalieproduktionen.

Däremot brukas jordbruksmarken mer effektivt och med mindre insats av resurser. Sverige är självförsörjande på spannmål men den totala självförsörjningen av livsmedel är cirka 50 procent, det vill säga att vi importerar ungefär hälften av våra livsmedel. (Gäre, 2015 s 15) Huvuddelen av importen kommer från EU. Såväl export som import av jordbruks- och livsmedelsvaror har ökat sedan EU-inträdet 1995. Importen har ökat mer än exporten. (Regering proposition, 2017) Enligt ovanstående har det allmänna intresset för svensk livsmedelproduktion varit lågt och trappats ner under en längre tid, framförallt efter inträdet i EU. Där emot på senare år, menar Eriksson (2016), ser vi ett trendbrott.

Trendbrott

Eriksson (2016) menar att Sverige är i ett historiskt läge. Frågan om självförsörjningskapaciteten och livsmedels säkerheten har väckts till liv. Debatten, om beroendet av exempelvis transport och andelen livsmedel som importeras, har ökat i Sverige. Nu, menar Eriksson (2016), har regeringen höjt säkerhetsläget, vilket har resulterat i att myndigheter och kommuner har fått uppgiften att förbättra det civila försvaret, som alltså inkluderar livsmedels säkerhet (Eriksson, 2016) Det finns ett ökat intresse för livsmedelsproduktionen från politikens sida, bland annat genom framtagandet av livsmedelsstrategin 2017. Regeringen (2017) menar att på senare år har efterfrågan ökat på svenska livsmedel, framförallt animaliska livsmedel, men även på frukt, grönt och ekologiskt. Livsmedelsstrategin ska ses som en plattform utifrån hur livsmedelspolitiken ska utformas fram till 2030. Med strategin visar politiken att de tror på svensk livsmedelsproduktion. (Regeringen, 2017) Av trendbrottet väcks intresset för varför Sverige just nu bör förbättra livsmedels säkerheten och livsmedelsproduktionen? Det vill säga, vilka argument framför myndigheter och organisationer för att vi borde förbättra den svenska livsmedels säkerheten och livsmedelsproduktionen?

5. Argument för höjd livsmedelssäkerhet

Nedan redogörs för de övergripande argument som myndigheter och organisationer för fram, vilket besvarar fråga 1.

Säkerhetspolitiska läget

Ett argument i texterna, till att Sveriges livsmedelsäkerhet bör förbättras, är det höjda säkerhetspolitiska läget. Sedan kalla kriget, menar regeringen, har Sverige haft inställningen att sannolikheten att Sverige skulle hamna i krig i princip inte finns. Först 2015 gjordes ett trendbrott och regeringen beslutade att förstärka försvarsförmågan. (Regeringen, 2017) Med den förhöjda säkerhetsnivån har regeringen ambitioner att stärka totalförsvaret, det vill säga det civila och militära – försvaret. Regeringens uttalande 2015 om den försvarspolitiska inriktningen pekar mot att myndigheter inom totalförsvaret ska återuppta arbetet med att planera för en krigssituation. Strävan är att framförallt stärka arbetet mot cyberangrepp och förstärka försvarsförmågan på Gotland. (Hedström, 2017) I det civila försvaret, som nämnts tidigare, ingår det att ta fram planer för försörjning av livsmedel vid en större kris (Gäre, 2015 s 15). Eftersom samhället vid en förstärkt militär insats är i behov av ett stabilt samhälle, menar Gäre (2015) att livsmedelsproduktionen och livsmedelsförsörjningen är en vital del i hela beredskapsarbetet. Utan mat och bränsle vid en kris kommer beredskapsarbetet inte långt. (Gäre, 2015, s 24) Av ovanstående blir det intressant vad som ligger bakom beslutet om att höja livsmedelssäkerheten?

Enligt Borg (2016) är det förändrade säkerhetspolitiska läget, en faktor till att myndigheterna tagit beslut om en förhöjd säkerhetsgrad. Några exempel är förhållandet mellan Ryssland och energiförsörjningen, dels eftersom Ryssland har stor kontroll över energitillförseln till många andra länder. Ett annat är erfarenheter av utrikespolitiska kriser i omvärlden, till exempel Ryssland och Ukraina – krisen. Ännu ett argument, till en förhöjd livsmedelssäkerhet, är erfarenheter av avsiktliga störningar och sabotage mot viktiga samhällsfunktioner, exempelvis radiomaster och skyddsobjekt. Borg (2016) menar att även det ökade spända läget runt Östersjön med bland annat ökade kränkningar från främmande makt, är faktorer som bidragit till beslutet. (Borg, 2016)

Klimatet

Ett annat argument, för att förbättra Sveriges livsmedelssäkerhet, menar regeringen (2017) är klimatförändringarnas konsekvenser och strävan efter ett hållbart samhälle. De är också huvudargument till framtagandet av regeringens livsmedelsstrategi. (Regeringen, 2017)

Hedström (2017) anser att ett förändrat klimat kommer att ställa nya krav på säkerställandet av livsmedelssäkerheten. Hedström (2017) menar att vi ser tydligare följder av förändringarna i klimatet och ett behov av att samhället behöver anpassa sig. Klimatförändringarna förväntas ge direkta utmaningar på krisberedskap och denna anses därför behöva förbättras, både för att kunna hantera flera kriser samtidigt och att kunna återhämta sig bättre. (Hedström, 2017)

Konsekvenser som visar sig i Sverige av klimatförändringarna, menar Mobjörk (2011), visar sig i form av höjd medeltemperatur med generellt torrare somrar och varmare vintrar. Mobjörk (2011) hävdar att ett förändrat klimat påverkar förekomsten av skadegörare och ogräs, liksom kan påverka förekomsten av främmande arter. Ett varmare klimat påverkar även spridning av djursjukdomar. Det förväntas bli fler och intensivare extrema väderhändelser i form av stormar, översvämningar och torka. Däremot menar Mobjörk (2011) att klimatförändringarnas effekter kommer att vara mer gynnsamma i tempererade regioner och förväntas leda till produktionsökningar. Effekterna kommer att variera mellan olika grödor. (Mobjörk, 2011)

Sverige förväntas ställas inför utmaningar att hantera indirekta effekter av klimatförändringarna, exempelvis från en direkt effekt som händer utanför Sverige. Till följd av klimatförändringar förväntas ett ökat antal skördeföruster till följd av extrema väderhändelser som till exempel värme, torka och kraftig nederbörd. Mobjörk (2016) påpekar att inom EU tror man att störst produktionsminskningar inom livsmedel till följd av klimatförändringarna kommer att ske runt Medelhavsområdet, sydvästra Balkan och södra delen av europeiska delen av Ryssland. (Mobjörk, 2016) I södra Europa har mätningar visat på en produktionsminskning på 12 till 30 procent, beroende på gröda. Parallellt, menar regeringen, ökar behovet av bevattning i detta område. (Regeringen, 2017)

Borg (2016) uttrycker att direkta erfarenheter av ovanstående, det vill säga omfattande störningar i form av stormar, översvämningar och torka har bidragit till att frågan om livsmedelsäkerhet har blivit aktuell. (Borg, 2016) Regeringen (2017) argumenterar att svensk livsmedelsproduktion är viktig för omställningen till ett hållbart samhälle. I regeringens uttalande i livsmedelsstrategin skrivs det att den svenska livsmedelsproduktionen har potential för framtiden. Några av anledningarna är att det finns en efterfrågan på svenska och hållbara livsmedel men också att Sverige har resurserna; vatten, gynnsamt klimat, mark och kunskap.

Det övergripande målet för livsmedelsstrategin ska vara en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Produktionsökningen, både konventionell och ekologisk, bör svara mot konsumenternas efterfrågan. En produktionsökning skulle kunna bidra till en ökad självförsörjningsgrad av livsmedel. Sårbarheten i livsmedelskedjan ska minska.
(Regeringen, 2017, s 20)

Med en hållbar livsmedelsproduktion menar regeringen bland annat förhållandet mellan resurserna som används, produktiviteten och det positiva som jordbruket tillför. Ekosystemtjänster är ett exempel på det positiva som jordbruket tillför, det vill säga bland annat god livsmiljö och rekreationsfaktorer. (Regeringen, 2017)

Hur den svenska livsmedelsproduktionen bidrar till ett hållbart samhälle argumenterar regeringen för att Sverige har goda resurser i form av vatten, mark, klimat och kunskap för att producera livsmedel. Regeringen (2017) menar att Sverige har en gynnsam situation när det gäller livsmedelsförsörjning, bland annat ett bra klimat för odling. (Regeringen, 2017) Mobjörk (2011) menar att det förväntas bli stora möjligheter för större produktion av jordbruks- och trädgårdsprodukter (Mobjörk, 2011). Alltså, menar regeringen, kan den svenska livsmedelproduktionen bidra till ett hållbart samhälle i form av att producera mat till livsmedelsförsörjningen i världen. Utifall det blir som det förväntas, det vill säga försämrade skördar i delar av världen på grund av klimatförändringarna. (Regeringen, 2017)

Regeringen (2017) menar att svensk livsmedelsproduktion kan bidra till ett hållbart samhälle genom att den ger värden för hela samhället. Sverige har en strävan att vara ledande i klimatarbetet med hållbar utveckling, minskning av utsläppen och en hållbar jordbruksproduktion som huvudmål. Sverige har ett flertal miljömål som en hållbar jordbruksproduktion kan bidra med att förbättra. Några av dem är; att behålla öppna landskap, en levande landsbygd, ett rikt odlingslandskap, begränsad klimatpåverkan, ingen övergödning, grundvatten av god kvalitet och en giftfri miljö. Ett annat mål som det svenska jordbruket kan bidra till att nå är generationsmålet, det vill säga att vid nästa generation ska de största miljöproblemen vara lösta. Med det, menar regeringen (2017), att den ökade temperaturen ska bromsas med hjälp av bland annat att samhället använder en hållbar resursförbrukning och minskar utsläppet av växthusgaser. Det ska, enligt generationsmålet, göras utan att exportera miljöproblemen till omvärlden.

Ett annat miljömål som den svenska livsmedelsproduktionen främjar, är bevarandet av biologisk mångfald. Regeringen (2017) menar att minskandet av betande nötkreatur, som har varit en trend länge är ett allvarligt hot mot flera miljömål, alltså att färre betande djur bidrar till minskad biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Regeringen (2017) hävdar att en minskad biologisk mångfald gör livsmedelsproduktionen mer sårbar. (Regeringen, 2017)

Sårbarheten

Samhällets sårbarhet är ett argument som uttrycks i texterna, för att förbättra Sveriges livsmedels säkerhet. Regeringen (2017) uttrycker att en strävan med livsmedelsstrategin är att minska sårbarheten i livsmedelskedjan. (Regeringen, 2017) Civilförsvarsförbundet (2013) menar att samhället är uppbyggt av ett komplext system och att vi bygger samhällen på beroende av exakthet det, vill säga att allt måste fungera för att inte sårbarhet ska uppstå. (Civilförsvarsförbundet, 2013).

Lindgren (2011) poängterar att dagens livsmedelssystem är sårbart eftersom det är beroende av andra viktiga insatsmedel som importerar från andra länder till exempel diesel, gödningsmedel, sprutmedel, olja och frön. Systemet är komplext, och beroendet av importerade varor gör samhället och livsmedelsproduktionen sårbart. Hedström (2017) anser att Sverige till följd av beroendet blivit känsligare för störningar utifrån. Hedström (2017) menar att ett exempel är om dieseln skulle stoppas för import till Sverige på grund av problem i andra länder skulle det påverka den svenska livsmedels säkerheten och samhället snabbt och starkt. Bland annat eftersom en stor del av livsmedelslagret finns på transporter som drivs av diesel och kan göra det svårt att transportera livsmedel till alla delar av landet. Av anledningarna ovan menar Hedström (2017) att Sverige borde förbättra livsmedelssäkerheten, bland annat med större satsning på svensk livsmedelproduktion och bättre krisberedskap. (Hedström, 2017)

Även andra faktorer gör systemet sårbart vid en kris det vill säga beroendet av samhällets infrastruktur som till exempel vatten, el och transport. Infrastrukturen är viktig för att hålla produktionen igång och för att förflytta produkter. (Lindgren, 2011) Exempelvis menar Lindgren (2011), är Norrland sårbart om transporten av livsmedel från södra Sverige eller utlandet störs, med anledningen att huvuddelen av jordbruksarealen finns i södra Sverige. Norrlands sex största läns jordbruksareal är cirka 11 procent av den totala brukade jorden i Sverige. (Lindgren, 2011) Idag är lagerhållningen centraliserad med färre men större centrallager. Sker en störning i transporter och leveranserna tar det inte många dagar innan maten i butikerna är slut (Gäre, 2015 s 25). Lindgren (2011) menar att de

internationella handelsflödena till och från Sverige är beroende av fungerande transporterpunkter som till exempel Göteborgs hamn och Öresundsbron. Om de inte är användbara kommer importen och införseln av livsmedel och insatsvaror att påverkas kraftigt. Ovanstående text, menar Lindgren (2011), är argument för att Sverige borde arbeta mer förberedande inför risker.

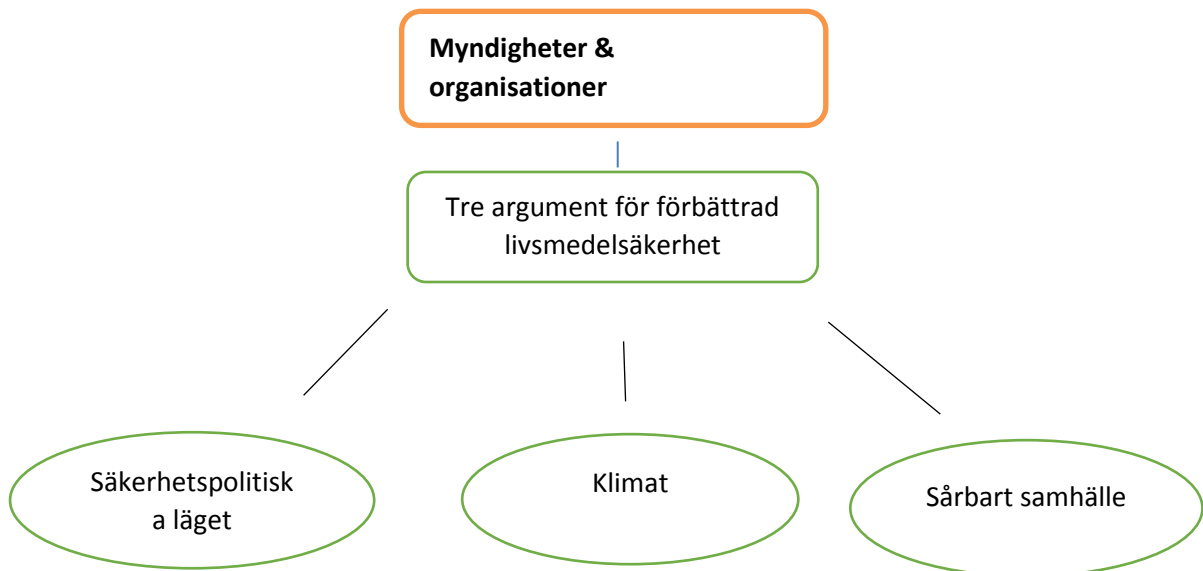
Sverige är sårbart vid störningar. Helldén (2017) menar att vid en blockad skulle maten ta slut redan efter någon dag. Under dag tre skulle vi inte kunna servera mat till skola och vård eftersom både mat och drivmedel skulle vara slut. Försvinner elektriciteten som i dag driver jordbrukens vattenpumpar och mjölkrobotar fungerar produktionen endast så länge reservgeneratorerna har bränsle. (Helldén, 2017) En annan utmaning, hävdar Borg (2016), är försörjningsberedskapens beroende av datasystem och deras sårbarhet för störningar. Borg (2016) påpekar att samhällsfunktioner är mer tillförlitliga nu än förr och leder till att medborgare tror att det alltid fungerar.

En sårbarhet som Lindgren (2011) anser behöver ändras är att de som har kunskap om verksamheten ofta är privata aktörer, medan de som har kunskap om riskerna ofta är statliga aktörer. Lindgren (2011) menar att myndigheter ofta har kunskaperna om vilka risker i samhället som är verkliga. Till exempel besitter försvarsmakten kunskaper om hur det säkerhetspolitiska läget ser ut och hur stor vikten av att exempelvis förbereda företag inför en kris är. Samtidigt är det ofta privata aktörer som har kunskapen om själva verksamheten eller företaget. Det vill säga lantbrukare som exempelvis vet hur lång förberedelse och vilka resurser som behövs för att kunna förbereda sig inför en kris. (Lindgren, 2011) Samhällssystemet är komplext och är svåröverskådligt där både privata och offentliga aktörer agerar med olika intressen och ansvar; media har intresse av att sälja tidningar, regeringen vill fånga röster, företagen vill tjäna pengar och försvarsmakten vill ha resurser (Civilförsvarsförbundet, 2011).

En annan sårbarhet menar Gäre (2015) är att EU idag inte har något beredskapslager av livsmedel som Sverige skulle kunna ta del av vid en plötsligt uppkommen eller nära uppstående livsmedelsförsörjningskris. Det finns ingen statlig myndighet med ett samlat försörjningsansvar. Det som finns i EU är den så kallade, solidaritetsklausulen, som innehåller överenskommelser att medlemsstaterna ska lämna bistånd till varandra ifall någon medlemsstat drabbas av en terroristattack, naturkatastrof eller en katastrof som orsakats av människor. Medlemsstaten bestämmer däremot själv vilket sorts stöd man vill ge, vilket betyder att det kan uttrycka sig i form av ett politiskt uttalande. Gäre (2015) menar att både EU och politiken

i Sverige på grund av, argumentet sårbarhet, borde förbättra beredskapen av livsmedelsförsörjning vid kris, bland annat genom att visa intresse för frågan. (Gäre, 2015 s 40)

Regeringen (2017) menar att lösningar till det sårbara samhället är att sträva efter att samhällsviktiga funktionerna behöver vara mer flexibla och återhämtningsbara. Ett exempel på en åtgärd, till mer återhämtningsbar och flexibel livsmedelsproduktion, är arbetet för att bevara den biologiska mångfalden. Regeringen (2017) menar att livsmedelsstrategin, med tillsatta pengar och en handlingsplan med mål att göra vardagen enklare för livsmedelsbranschen, är en bidragande lösning till att göra livsmedelsproduktionen mindre sårbar och konkurrenskraftig. Å andra sidan menar regeringen att en stor del av ansvaret för en förändring ligger hos organisationerna och företagen inom livsmedelproduktionen. (regeringen, 2017) En annan lösning för att minska sårbarheten, menar Helldén (2017), är ökad kunskap om krisberedskap. Hon menar att ämnet om försörjningssäkerhet och rapporter om sårbarhet och riskmedvetenhet är ett aktuellt ämne i dagens flöde. Trots det ignorerar många svenskar riskmedvetenheten, eftersom många har inställningen att staten har ansvaret vid en eventuell kris. För att bidra med minskad sårbarhet ger civilförsvarsförbundet och MSB ut kunskap till medborgare, företag och ansvariga myndigheter. Det visar sig i form av kurser, föreläsningar och allmän kunskapsspridning via tidningar. (Helldén, 2017)

Figur 1: Myndigheter & organisationers tre argument för förbättrad livsmedelsäkerhet.
Källa: Sofie Faijermo

6. Analys utifrån risksamhället

Det här kapitlet syftar till att jämföra Becks teori om risksamhället med aktörernas resonemang kring hot och risker, vilket besvarar fråga 2, *I vilken utsträckning kan trendbrottet förstås utifrån teorin om risksamhället?*

Ökad organisering för risker

I teorin om risksamhället menar Beck (2000) att det sker en ökad beredskap inför risker i samhället. I Sverige har regeringens beslutat att förbättra totalförsvaret med anledning av en högre risk i det säkerhetspolitiska läget och i närområdet (Borg, 2016). Ett annat exempel är de risker som följer med klimatförändringarnas konsekvenser, att arbeta för ett hållbart samhälle och jordbruk. Alltså, strävan efter ett mer återhämtningsbart och flexibelt samhällssystem och livsmedelsproduktion. Ytterligare ett exempel som möjligtvis kan kopplas till ökad organisering för att möta risker i samhället är MSB:s och civilförsvarets ökade insats att sprida kunskap om hur man förbereder sig för risker. (Helldén, 2017)

Kunskap

En möjlig bidragande anledning till Sveriges ökade intresse för frågan om livsmedelssäkerhet och riskförebyggande kan vara den höjda riskmedvetenheten. Enligt Becks (2000) teori förekommer en risk först när det finns kunskap om den. Han menar också att det sker en ökad medvetenhet om risker i samhället. Ovanstående uttrycks i myndigheternas och organisationernas uttalanden ett flertal gånger. Helldén (2017) hävdar att risker diskuteras och syns mer i den offentliga debatten än vad det gjorde för några år sedan (Helldén, 2017). Borg (2016) poängterar att de ökade erfarenheterna och ökade kunskapsspridningen i media av olika risker exempelvis stormar och torka gör att intresset, hos framförallt myndigheter, för att arbeta riskförebyggande har ökat (Borg, 2016). Teorin om riskmedvetenhetens betydelse kan även användas som en förklaring till varför problem som för några år sedan sågs som otänkbara är idag högt upp på politikernas arbetsbord, möjligen kan ett exempel vara det säkerhetspolitiska läget. Gäre (2015) menar att det för några år sedan sågs som otänkbart att Sverige skulle ha någon anledning att kränkas av främmande makt, men som på senare år är en aktuell fråga (Gäre, 2015).

Enligt teorin om risksamhället är det den som har kunskapen som sitter på makten. Liknande uttryck kan jämföras med Lindgren (2011), som menar, att en sårbar punkt i samhället är att staten ofta har kunskapen om riskerna samtidigt som de privata företagen ofta har kunskaper om verksamheten och dess kapacitet och behov i risktänkande (Lindgren, 2011). Helldén (2017) uttrycker att svenska medborgare ofta har inställningen att staten

sköter arbetet vid en kris (Helldén, 2017). Möjligtvis kan det reflekteras på varför civilförsvaret, regeringen och MSB vill sprida kunskapen om risker i dessa tider, för att på så vis decentralisera makten och ansvaret. Det kan vara ett argument till att vilja sprida mer kunskap om risker i media, för att på så vis reducera att staten står ensam med makten och ansvaret.

Erfarenheter

Enligt teorin om risksamhället, behöver risker accepteras av samhället och kännas reella. Alltså att regeringen, myndigheter, företag och privata individer upplever risker som ett verkligt hot. Riskerna måste vara erkända av samhället för att det ska finnas motivation att agera riskförberedande. Beck (2000) menar att det finns en större vilja att agera förebyggande mot risker i större utsträckning om det finns egna erfarenheter. Mobjörk (2011) nämner att erfarenheter har en betydelse av Sveriges ökade riskagerande, det vill säga egna erfarenheter av klimatförändringarnas konsekvenser med stormar, torka och översvämningar. Även Borg (2016) menar att erfarenheter av sabotage på master, IT angrepp och ökade kränkningar från främmande makt har gjort att myndigheter och samhället har en annan syn på risker inom säkerhet.

Beck (2000) menar att det synliga hotet vinner över det osynliga hotet. Något som styrker att teorin kan stämma in som ett argument på Sveriges trendbrott är, som Mobjörk (2011) menar, att klimatförändringarnas följder blir mer medvetna och syns mer fysiskt i Sverige och är inte lika ”osynligt” längre. Följder av klimatförändringarna har visat sig fysiskt med torka, översvämningar och minskad avkastning på grödor. Att även utlandets störningar påverkar oss och leder till begränsningar i att kunna importera produkter har även det visat sig fysiskt menar Mobjörk (2011). Ett annat exempel på risker som visar sig synliga är stormen Gudrun som orsakade störningar i samhällssystemet med ett längre strömavbrott och vägarna som var blockerade av fallna träd. Som till följd har gjort att regionen numera organiserar sig mer förebyggande för risker. (Gäre, 2015) När ”det som alltid är där” inte är där, har individer större vilja att agera riskförebyggande, det vill säga att riskmedvetenheten blir mer närvarande för den enskilde individen.

7. Slutord

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur hot och risker beskrivs av olika aktörer och hur det påverkar synen på livsmedelssäkerhet. I kapitel 5 besvaras frågan *Vilka argument för utvalda myndigheter och organisationer fram varför Sverige borde förbättra livsmedelssäkerheten?* Svaret på den frågan mynnades ut i; det säkerhetspolitiska läget, klimatet och sårbarheten i samhället, som viktiga punkter. I kapitel 6 besvaras frågan *I vilken utsträckning kan trendbrottet förstås utifrån teorin om risksamhället?* Svaret är i hög utsträckning. Att egna erfarenheter, kunskap och synliga risker ökar beredskapen för att möta risker uttrycks tydligt i materialet, vilket stämmer med Becks teori om risksamhället.

Den här uppsatsen har studerat ett trendbrott, där vi ser ett ökat intresse i Sverige för att vilja förbättra livsmedelsproduktionen och livsmedels säkerheten. Studien resulterar i uppfattningen att Sverige har tagit ett kliv mot en förbättrad livsmedels säkerhet. Möjligtvis tenderar Sverige att agera mer utifrån vad Karlsson (2014) menar att samhället bör fokusera mer på att ta vara på det vi vet att vi behöver för vår överlevnad (Karlsson, 2014). För något vi är alldeles säkra på är att mat är nödvändigt för vår överlevnad, oavsett kris. Å andra sidan kan man säga, med tanke på Isakssons (2012) resonemang om att Sverige har den svagaste livsmedelsberedskapen i Europa, att Sverige har en bit kvar. Möjligtvis stämmer Cwejmans (2017) uttalande in på i den här studien, som menar att Sverige behöver öka farten på arbetet för en förbättrad livsmedels säkerhet; *”Det går inte att äta beredskapsplaner.”* (Cwejman, 2017)

Avslutningsvis kan jag konstatera att det osmakliga vakuumpförpackade brödet, i inledningen, har väckt mitt intresse för ett högt aktuellt ämne. Trots den här uppsatsens bidrag, är trendbrottet inte helt förklarat, vilket skapar möjligheter för vidare forskning på området.

För vidare forskning tänker jag mig att det finns flera vägar att gå som skulle vara intressanta. Ett av dem kan vara en inriktning på att studera andra institutioners inställning till frågan om livsmedelssäkerhet, exempelvis Sveriges lantbruksuniversitet och Livsmedelsverket. Det skulle även vara intressant att höra inställningen till ämnet från organisationer som är mindre styrda utifrån politiken och privatpersoners inställning till livsmedels säkerhet och risk.

Källor och litteratur

- Beck, U.** (2000) *Risksamhället*. Bokförlaget Daidalos
- Bergström, G. Boreus, K** (2012) *Textens mening och makt*. 3:8 uppl. Lund: Studentlitteratur AB.
- Borg, K** (2016) *Försörjningssäkerhet i andra länder*. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1054957/FULLTEXT01.pdf>
- Bryman, A** (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Civildöforsvarsförbundet** (2013) *Det moderna samhällets sårbarheter* <http://www.civil.se/wp-content/blogs.dir/1/files/2013/11/Det-här-vill-vi-Det-moderna-samhällets-sårbarhet.pdf> 2017-06-10
- Civildöforsvarsförbundet**. *Om oss*. <http://www.civil.se/om-oss/> 2017-06-10
- Cwejman, A** (2017) Vad ska svenskar äta när det blir krig? *Göteborgs posten* <http://www.gp.se/ledare/cwejman-vad-ska-svensken-%C3%A4ta-om-det-blir-krig-1.4368999> 2017-06-13
- Eriksson, C** (2016) *Finns det någon mat om det blir krig?* Officertidningen. https://www.slu.se/globalassets/ew/org/inst/_sol/lag/eriksson_officertidningen2016.pdf 2017-06-10
- Eriksson, C, Sollén Norrlin, S & Heed, J.** (2016) *Hur skulle Sveriges lantbruk drabbas vid en avspärrning?* SLU <https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/fr-lantbr/publikationer/hur-skulle-sveriges-lantbruk-drabbas-vid-en-avsparrning-webb.pdf> 2017-06-07.
- Georg, F, Larsson, P, Lindgren, J & Östensson, M** (2015) *Krisberedskap för livsmedelsförsörjning i ett internationellt perspektiv – en förstudie*. Totalförsvarets forskningsinstitut. <https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/om-oss/krisberedskap/livsmedelsforsorjning-vid-kris/krisberedskap-for-livsmedelsforsorjning-i-ett-internationellt-perspektiv.pdf> 2017-06-10
- Gäre, S & Lyckhage, G** (2015) *Beredskap i kris: om livsmedelsstrategi och försörjning*. [Solna]: Civildöforsvarsförbundet

- Hedström, K.** (2017) *Underlag inför nästa försvarspolitiska inriktningsbeslut*. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.
<https://www.msb.se/sv/Om-MSB/Nyheter-och-press/Nyheter/Nyheter-fran-MSB/MSBs-underlag-till-forsvarspolitisk-inriktning/> 2017-06-10
- Helldén Ruocco, Å,** (2017) *Krisberedskap ligger i tiden*.
Civilförsvarsförbundet. <http://www.civil.se/blog/2017/02/07/krisberedskap-ligger-i-tiden/> 2017-06-10
- Isaksson, C** (red.) (2012) *Maten och makten: hur ska den nya världen mättas?* Stockholm: Ekerlid
- Jarrick, A. Josephson, O** (1996) *Från tanke till text*. 2:20 uppl. Lund: Studentlitteratur AB.
- Karlsson, M.** (2014) *Viskar skogens minsta visa ännu om 100 år? I: Branteström, K. (red) Som man ropar i skogen*. Stockholm: Formas, ss. 191–200
- Kvale, S. Brinkmann, S** (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3 uppl. Studentlitteratur AB.
- Lindgren, J & Fische, G** (2011) *Livsmedelsförsörjning i ett krisperspektiv*. Totalförsvarets forskningsinstitut.
<https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/produktion-handel-kontroll/krisberedskap/krisberedskap-och-sakerhet---livsmedel/livsmedelsforsorjning-i-ett-krisperspektiv.-livsmedelsverket..pdf?amp;epslanguage=sv> 2017-05-13
- Mobjörk, M** (2011) *Svensk krisberedskap och klimatförändringarnas indirekta effekter*. Totalförsvarets forskningsinstitut.
<https://rib.msb.se/Filer/pdf%5C26062.pdf> 2017-06-05
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.** *Om MSB*. Hämtad: <https://www.msb.se/sv/Om-MSB/2017-06-07>
- Olofsson, A. Öhman, S.** (2009) *Risker i det moderna samhället*. Studentlitteratur AB Regeringskansliet. *Sveriges regering*.
<http://www.regeringen.se/sveriges-regering/> 2017-06-07
- Regeringens proposition 2016/17:104** (2017) *En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet*

<http://www.regeringen.se/rattsdokument/proposition/2017/01/prop.-201617104/> 2017-05-17

Sollén Norrlin, S (2016) *Farming in case of crisis*. SLU

http://stud.epsilon.slu.se/9367/1/sollen_norrlin_s_160706.pdf 2017-06-07.

Teorell, J, Svensson, T (2007) *Att fråga och att svara*. 1:3 uppl. Liber AB.

Total försvarets forskningsinstitut. *Om FOI*. <https://www.foi.se/om-foi.html> 2017-06-07